Шакаладка для міністра, альбо ацэнка дзяржаўнага плана

Навошта і каму яна патрэбная, хто і як павінен яе праводзіць.

У гэтым напрыканцы мінулага тыдня разбіраліся каля 50 беларускіх спецыялістаў самых розных сфераў падчас семінара-трэнінгу ў рамках праекта Еўрапейскага саюза і Праграмы развіцця ААН “Пабудова патэнцыялу ў галіне Стратэгічнай экалагічнай ацэнкі (СЭА) і рэалізацыі прыродаахоўных канвенцый у Беларусі”.

Тэма для нашай краіны новая, але не зусім ва ўсякім разе — цікавая і карыстаная. Пра гэта сведчыць не толькі атмасфера на семінары, але і жывая размова падчас перапынкаў і дарога у РГК «Сілічы», дзе праходзіла практычнае навучэнне, і назад. Спецыялісты і навукоўцы з 13 міністраў і ведамстваў, некалькіх даследчых і праектных інстытутаў і ВНУ (горадабудоўнікі, камунальнікі, медыкі, эколагі, транспартнікі, эканамісты, выратавальнікі і інш.) знаёміліся паміж сабой, дзяліліся менкаваннямі і пагаджаліся, што стратэгічная экалагічная ацэнка — рэч патрэбная і ў Беларусі рана ці позна павінна з’явіцца.

Размова ідзе пра незалежную і празрыстую ацэнку разнастайных дзяржаўных праграм, галловых палітыкі і планаў з пункту погляду наступстваў для экалогіі і здароўя людзей. Напрыклад, нацыннальных праграм развіцця энергетыкі, транспарту, турызму, прамысловасці і інш.

— Нешта падобнае ў нас есць, — лічыць галоўны спецыяліст аддзела турысцка-рэкрэацыйных прыродных тэрыторый і аховы навакольнага асяроддзя Беларускага навукова-даследчага інстытута праектавання горадабудаўніцтва Валянціна Айсіна — Напрыклад, тое, што робіць наш інстытут — схемы комплекснай тэрытарыяльнай арганізацыі крашы, абласцей, генеральныя планы раёнаў, гарадоў — усе гэта праходзіць экалагічную і Міжведамасную экспертызы, і ўсе гэта — стратляе, бо размова ідзе не пра канкрэтныя аб'екты, а пра кіраванне разіцця тых альбо ішых тэрыторый. Больш за тое, эколагі працуюць над праектамі, генпланамі, схемамі з самага пачатку, практычна — у адной камандзе з праекціроўшчыкамі.

Правда, абмеркаванне з грамадскасцю — адзін з прынцыпаў стратэгічнай экалагічнай ацэнкі — тут не заўсёды была магчымым, прызнала спецыяліст. Пра падобныя праекты, лічыць яна, могуць меркаваць толькі прафесіяналы. Калі б грамадскасць прадстаўлялі эксперты, тады можна было б з імі і абмяркоўваць генпланы з карысцю для справы. А «цётка Клава» з лаўкі ля пад’езда здольная меркаваць толькі як спажывец.

Аднак гэта — у горадабудаўніцтве. Што датычыцца ацэнкі ўздзеяння на навакольнае асяроддзе, якая з'яўляецца абавязковай у нашай краіне, яна праводзіцца падчас праектавання канкрэтнага аб'екта і толькі ў дачыненні да канкрэтнай гаспадарчай дзейнасці, праходзіць пры рэканструкцыі альбо пашырэны аб'екта, і далека не заўсёды такую ацэнку можна назваць стратэгічнай.

Так, без дазволу эколагаў у Беларусі немагчыма пачаць выдаткоўваць грошы на рэалізацыю праекта ў прынцыпе. А вось Нацыянальная праграмы і планы экалагічную ацэнку, тым больш стрэтыгічна, у нас не атрымліваюць зусім. А гэта было б вельмі карысна, лічаць замежная эксперты.

— Стратэгічная экалагічная ацэнка дазваляе павялічыць якасць праграм і планаў, бо разам з распрацоўшчыкамі паралельна альбо сумесна, працуе каманда незалежных сертыфікаваных экспертаў, якія яшчэ на стадыі падрыхтоўкі праграмы пралічваюць усе магчымыя адмоўныя наступствы пры яе рэалізацыі — патлумачыў міжнародны эксперт Марцін Смутны, дырэктар кансалтынгавай кампаніі “Integra” (Haxin). Па яго словах, у Чэхіі штогод на нацыянальным узроўні ажыццяўляюцца каля 20 СЭА і яшчэ каля сотні — на рэгіяннальным. Эксперты не толькі даюць свае заключэнне, але і прапануюць меры па змякчэнню негатыўных наступстваў альбо іх прадухіленні. — Да таго ж Стратэгічная экалагічная ацэнка мае на ў базе шматлікія кансультацыі, сумесны пошук рашэнняў, нярэдка міжнародны дыялог, грамадскае абмеркаванне, празрыстасць, што ў вышку павышае давер насельніцтва. Усе гэта дазваляе

папярэдзіць дарагія і адчувальныя для дзяржавы памылкі.

Першая спроба правесці такую ацэнку ў Беларусі была зроблена некалькі гадоў таму пры распрацоўцы Нацыянальнай праграмы развіцця турызму.

— Толькі падчас канкрэтнай работы можна адчуць розніцу паміж тым, што ў нас і ёсць, і тым, што мае на ўвазе стратэгічная экалагічная ацэнка, — падзяліўся вопытам нацыянальны эксперт Ірына Засценская, намеснік дырэктара па навуковай рабоце Рэспубліканскага НПЦ гігіены. — Напрыклад, адна з мэтаў Праграмы развіцця турызму — павелічэнне патоку турыстаў у нашу краіну. Стратэгічная экалагічная ацэнка павінна даць заключэнне пра тое, як гэта можа паўплываць на нашу прыроду і на якасць жыцця людзей. Быццам бы нічога кепскага няма ў тым, што ў Нясвіж з яго 14 тысячамі жыхароў штогод будуць прыязджаць 10 тысяч турыстаў. Аднак гэта азначае, што ў нейкам горадзе прыкметна павялічвала колькасць зваротаў у палікліткі колькасць пакупкоў у крамах, паток аўтамабіляў на дарогах і г.д. Таму група эксперта прапанавала распрацоўшчыкам праграмы прадугледжваець адаптацыю паліклінік, гандлёвай і транспартнага горада. Эксперты вызначылі таксама два моцна адмоўныя ўздзеянік Праграмы: пагаршэння атмасфернага паветра (з-за развіцця і шэнсіўнага выкарыстоўвання аўтамабільных дарог) і змяншэчне бяразнастайнасці ў нашай краіне.

Не ўсе прапановы экспертаў былі ўлічанын міністрам спорту і турызму, але некаторыя немалаважныя былі ўсе ж таю ўзятыя пад увагу. Так, напрыклад, у Праграму развіцця турызму, дзякуючы праведзенай Стратэгічнай экалагічнай ацэнцы, былі ўнесены змяненні, якія датычылюцца асобныя ахоўных тэрыторый, у прыватнасці Бярэзінскага біясфернага запаведніка. Аднак калі ў нашай краіне Стратэгічная экалагічная ацэнка атрымае адлюстраванне ў заканадаўстве, гнараваць заключэнне экспертаў будзе праблематычна.

Для гэтага, зразумела, патрэбна вялікая папярэдняя работа. Ацэнка праграмы па развіцці турызму — пачатковыя крокі на гэтым шляху. Калі рына Засценская казала пра ўрокі і вынікі першага вопыту стратэгічнай экалагічнай ацэнкі ў Беларусі, яна звяртала ўвагу на тое, што планаванне праграм у нас адбываецца вельмі хутка — на працягу 2 месяцаў пасля адпаведнага ўказання. За гэты тэрмін правесці стратэгічную экалагічную ацэнку немагчыма. Яна патрабуе, па меркаванні беларускіх экспертаў, сама мала — паўгода (у Вялікабрытаніі сярэдніх і для адной СЭА 70—80 чалавек адзён, у Чэхіі на адну ацэнку патрабуецца 40—65 дзён, але можа быць і два гады — столькі, колькі доўжыцца працэс планавання). У той жа час надзвычай важна, каб эксперты прапанавалі свае заключэнне распрацоўшчыкам як мага раней, пакуль праграма яшчэ не зацверджаная. Толькі тады рэальна унесці ў яе нейкія змяненні. Неабходныя метадычнае забеспячэнне, падрыхтаваныя эксперты, кампетэнтнасць грамадскіх арганізацый, зацікаўленнаць чыноўнікаў...

Дарэчы, пытанне, як зацікавіць распрацоўшчыкаў праграмы ў тым, каб яны звярнуліся па экспертную трупу (а значыць заплаціць ей, далі час і рэкамендацыі) — вельмі хвалявала беларускіх спецыялістаў. Сутнасць у тым, што Стратэгічная экалагічная ацэнка — гэта не дазваляльны орган, не інструмент для прыняцця рашэння, а інструмент для прыняцця больш правтынага рашэння. Яе мэта — палепшыць якасць той ці іншай праграмы, а не забараніць альбо дазволіць. Аднак як матывавацць палітычных і грамадскіх дзеячаў, высокапастаўленных чыноўнікаў звяртацца на гэты інструментаў. Нехта з удзельнікаў семінара выказаў меркаванне, ціне выкарыстаць у якасць маты у шакаладку.

— Можна, вядома ж, і шакаладку, а пепей — бутэльку добрага віна, — адказаў жартам на жарт міжнародны эксперт Міхал Мусіл, які асабіста ўдзельнічаў у больш чым 20 паўнавартасных праектах па Стратэгічнай экалагічнай ацэнцы у краінах Усходняй Еўропы.

— А калі сур'ёзна, сапраўды, існуе праблема матывацыі распрацоўшчыкаў праграму і планаў. У Чэхіі, напрыклад, яна забяспечваецца на заканадаўчым узроўні. Аўтары праграмы павшны сама мала — прачытаць справаздачу па стратэгічнай экалагічнай ацэнцы. Таму вельмі важна, каб заўвагі экспертаў былі слушнымі і прымальнымі, а выкананне рэкамендацый — магчымым. Не трэба факусавацца на негатыўных уздзеяннях, лепш — узмацніць пазіцыўныя.

В.Медведева

Источник: Звязда.-2009.-31 каст.-С.4.